

ویژگی‌های یک استاد توانمند از دیدگاه دانشجویان رشته مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی

دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور

امین بیگ‌زاده^۱، مصطفی شکوهی^۲، لیلا والی^{۳*}

۱. دانشجوی دکتری تخصصی آموزش پزشکی، مرکز تحقیقات مدیریت ارایه خدمات سلامت، پژوهشکده آینده‌پژوهی در سلامت، دانشگاه علوم پزشکی کرمان، کرمان، ایران
۲. کارشناس ارشد اپیدمیولوژی، مرکز تحقیقات مدل‌سازی در سلامت، پژوهشکده آینده‌پژوهی در سلامت، دانشگاه علوم پزشکی کرمان، کرمان، ایران
۳. دکتری تخصصی مدیریت خدمات بهداشتی درمانی، استادیار، گروه مدیریت، کمیته تحقیقات دانشجویی، معاونت تحقیقات و فن آوری، دانشگاه علوم پزشکی کرمان، کرمان، ایران

● دریافت مقاله: ۹۲/۹/۷ ● آخرین اصلاح مقاله: ۹۲/۱۱/۲۶ ● پذیرش مقاله: ۹۲/۱۲/۱۸

زمینه و هدف: شناخت ویژگی‌ها و معیارهایی که دانشجویان از آن‌ها برای انتخاب مدرسین خود استفاده می‌کنند، می‌تواند به عنوان شاخص مهمی در ارزیابی مدرسین در نظر گرفته شود تا بتوان کیفیت آموزش و اثربخشی آن را ارتقا بخشید. هدف از انجام این پژوهش، تعیین ویژگی‌های یک استاد توانمند از دیدگاه دانشجویان رشته مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور بود.

روش کار: در مطالعه توصیفی-تحلیلی-مقطعی حاضر، ۵۸۲ دانشجوی کارشناسی رشته مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی کل کشور مورد بررسی قرار گرفتند. ابزار جمع‌آوری داده‌ها، پرسش‌نامه پژوهشگر ساخته بود که روایی محتوایی و پایایی آن مورد تأیید قرار گرفت. پرسش‌نامه در ۶ حیطه روش تدریس، شخصیت فردی، مهارت ارزشیابی، ارتباط بین فردی، دانش پژوهی و قوانین آموزشی طراحی گردید. داده‌ها به وسیله آزمون‌های آماری Independent t و ANOVA و در نرم افزار آماری SPSS نسخه ۱۶ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها: از دیدگاه دانشجویان، حیطه‌های روش تدریس (۴/۳۴)، ارتباط بین فردی (۴/۱۷) و شخصیت فردی (۴/۱۱) با اهمیت‌ترین حیطه‌ها و ویژگی‌هایی مانند انجام حضور و غیاب (۳/۶۲)، برگزاری امتحان میان ترم (۳/۶۶) و سخت‌گیری استاد (۳/۷۱) از کم اهمیت‌ترین حیطه‌ها بودند. تنها بین جنسیت و حیطه قوانین آموزشی ارتباط معنی‌داری مشاهده گردید ($P = 0/01$). بین میانگین نمرات حیطه‌ها بر حسب ترم تحصیلی تفاوت معنی‌داری وجود نداشت ($P > 0/05$). در مجموع همبستگی و رابطه بین حیطه‌های مورد بررسی، دو دسته مجزا در قالب ویژگی‌های فردی مدرس و تعهدات حرفه‌ای را مشخص ساخت.

نتیجه‌گیری: خصوصیات و ویژگی‌های مطلوب اعضای هیأت علمی به خصوص ویژگی‌های فردی و شخصیتی آن‌ها از مهم‌ترین عوامل تعیین‌کننده در دستیابی به اهداف آموزشی و افزایش کیفیت آموزش هستند.

کلید واژه‌ها: استاد توانمند، رشته مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی، دانشگاه‌های علوم پزشکی، ایران

*نویسنده مسؤل: گروه مدیریت، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی کرمان، ابتدای بلوار هفت باغ، کرمان، ایران

مقدمه

دستیابی به اهداف مطلوب در نظام آموزش پزشکی از طریق ترکیب مناسب و بدیع عناصر موجود در نظام آموزشی با کمک استادان که به عنوان عناصر اصلی در آموزش، پژوهش و خدمات درمانی محسوب می‌گردند، تحقق می‌یابد (۱). استادان دانشگاه یکی از اجزای کلیدی و مؤثر فرایند آموزش هستند که نقش بی‌بدیلی در آموزش دانشجویان و بهبود و ارتقای فرایند یاددهی - یادگیری دارند (۲). در واقع در کنار عملکرد یک مدرس، ویژگی‌ها و خصوصیات یک استاد است که می‌تواند باعث دستیابی به اهداف آموزشی و در نهایت یادگیری دانشجویان شود (۳)؛ چرا که آموزش بیش از هر چیز به شخصیت و ویژگی‌های یک استاد بستگی دارد و همه عوامل آموزشی تحت تأثیر آن می‌باشد (۴).

Rizk و Elzubeir معتقد هستند که دانشجویان مهارت‌های عملی، دانش مرتبط، نگرش‌ها و ارزش‌ها را از استادان خود که به عنوان الگوی حرفه‌ای هستند، فرامی‌گیرند. بنابراین استادان در فرایند یادگیری دانشجویان نقش مهمی دارند و شناسایی ویژگی‌ها و خصوصیات این افراد یکی از اجزای مهم در آموزش پزشکی به شمار می‌رود (۵). از طرف دیگر، دانشجویان نیز به عنوان مخاطبین اصلی امر آموزش به دلیل حضور و ارتباط مستقیم با استادان خود در موقعیت‌های آموزشی، نقش مؤثری در تعیین این ویژگی‌ها و خصوصیات دارند (۶).

کسب دیدگاه‌های دانشجویان به عنوان اصلی‌ترین گیرندگان آموزش به منظور شناسایی ویژگی‌های یک استاد توانمند دانشگاهی می‌تواند در جهت بهبود آموزش‌ها، توسعه حرفه‌ای و پربار نمودن فرایند یادگیری بسیار مؤثر باشد (۷). بنابراین تعامل پویا بین استادان و دانشجویان باعث رشد دانشجو از نظر علمی و عملی در محیط یادگیری، افزایش تأثیرگذاری آموزش و انتقال ویژگی‌ها و خصوصیات مثبت استادان به عنوان الگو به دانشجو می‌شود. کسب ویژگی‌های یک استاد توانمند به

استادان دانشگاه کمک می‌کند تا کیفیت فرایند یاددهی - یادگیری افزایش یابد (۸).

فرصت‌های یادگیری ایجاد شده از سوی استادان در طول فرایند تدریس، زمینه‌ساز پیشرفت تحصیلی بهتر دانشجویان خواهد بود. این تغییرات با اتکا به ویژگی‌های مطلوب مدرس صورت می‌گیرد. آموزشی اثربخش قلمداد می‌شود که با کیفیت مطلوب آرایه گردد. بنابراین با معرفی استادان توانمند به دانشجویان و شناسایی ویژگی‌های شخصیتی و رفتاری مطلوب (که به عنوان یکی از اجزای مؤثر در آموزش پزشکی به شمار می‌رود)، می‌توان کیفیت آموزش را ارتقا بخشید (۹).

مطالعه‌ای دیدگاه استادان و دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی بوشهر را در مورد ویژگی‌های یک استاد خوب مورد بررسی قرار داد. بر اساس نظرات استادان، تسلط استاد در درس، صداقت در رفتار و گفتار، آرایه مطالب جدید و داشتن برنامه‌ریزی منظم جهت آرایه دروس به عنوان مهم‌ترین ویژگی‌های یک استاد خوب بود و بر طبق نظرات دانشجویان، تسلط استاد در درس، صداقت در رفتار و گفتار، آرایه جذاب مطالب درسی و داشتن برنامه‌ریزی منظم جهت آرایه دروس مهم‌ترین ویژگی‌ها ذکر شدند (۷).

مطالعه دیگری خصوصیات یک استاد خوب را در قالب ۱۲ ویژگی شخصیتی و رفتاری دسته‌بندی و معرفی کرد. تعدادی از این ویژگی‌ها عبارت از «داشتن تعهد کاری، احترام در برخورد متقابل، ایجاد فضای باز و اطمینان‌بخش در آموزش، تشویق به کار گروهی و خلاق، رفتار مثبت و حس تشویق و سپاسگزاری» بودند (۱۰). Markert ویژگی‌هایی مانند صلاحیت علمی، داشتن انگیزه کافی برای تدریس، سازماندهی مطالب، شیوایی کلام، داشتن طرح درس، در دسترس فراگیران بودن، قضاوت درست و رعایت عدالت در هنگام ارزشیابی دانشجویان را از مهم‌ترین ویژگی‌ها برای یک مدرس مؤثر برشمرد (۱۱).

با توجه به این‌که استادان نقش کلیدی در تربیت دانشجویان رشته‌های علوم پزشکی از جمله رشته مدیریت خدمات

بودند، بنابراین دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد وارد مطالعه نشدند. دلیل دوم این‌که دانشجویان مقطع کارشناسی طیف وسیعی از دانشجویان رشته مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی را در مقایسه با مقاطع تحصیلات تکمیلی این رشته به خود اختصاص می‌دهند و علاوه بر آن، دانستن نظر آن‌ها درباره موضوع مورد پژوهش در مقایسه با دانشجویان مقاطع تحصیلات تکمیلی به دلیل پایه بودن مقطع کارشناسی و این‌که بسیاری از آموخته‌های دانشجویان در مقطع کارشناسی صورت می‌گیرد، از اهمیت بالاتری برخوردار بود.

جهت جمع‌آوری اطلاعات از یک پرسش‌نامه محقق ساخته استفاده شد که البته برخی از سؤالات آن با بهره‌گیری از پرسش‌نامه‌های مورد استفاده در چندین تحقیق مشابه که در دانشگاه‌های مختلف کشور به اجرا درآمده بودند (۱۳، ۱۲، ۷)، طراحی گردید. به منظور سنجش روایی صوری و محتوایی، پرسش‌نامه در اختیار افراد صاحب نظر دانشگاه قرار گرفت و تأیید گردید. به منظور تعیین پایایی ثبات درونی پرسش‌نامه از آزمون مجدد استفاده شد؛ به طوری که ۱۵ پرسش‌نامه با فاصله زمانی دو هفته بین دانشجویان توزیع و سپس پایایی سؤالات بررسی و با ضریب همخوانی $r = 0/83$ تأیید شد.

این پرسش‌نامه مشتمل بر دو قسمت بود؛ قسمت اول شامل مشخصات جمعیت‌شناختی مانند سن، جنسیت، دانشگاه محل تحصیل و ترم تحصیلی و قسمت دوم مشتمل بر ۵۰ سؤال در مورد معیارهای یک استاد توانمند دانشگاهی بود. قسمت دوم پرسش‌نامه در شش حیطه دسته‌بندی و با معیار پنج درجه‌ای لیکرت (بسیار مهم = ۵، مهم = ۴، نسبتاً مهم = ۳، کم اهمیت = ۲ و بی‌اهمیت = ۱) ارزیابی گردید. عدد ۵ دارای اهمیت بسیار بالای ویژگی مورد نظر و عدد ۱ دارای کمترین اهمیت از نظر پاسخگویان بود. حیطه‌های مورد بررسی عبارت بودند از: حیطه روش تدریس (۱۴ سؤال)، حیطه شخصیت فردی (۱۰ سؤال)، حیطه مهارت ارزشیابی (۷ سؤال)، حیطه ارتباط بین فردی (۱۰ سؤال)، حیطه دانش پژوهی (۴ سؤال) و حیطه قوانین آموزشی (۵ سؤال).

بهداشتی و درمانی - که یکی از رشته‌های مهم و کلیدی حوزه بهداشت و درمان است - دارند و از طرف دیگر با توجه به این‌که مطالعات انجام شده در داخل کشور در زمینه ویژگی‌های یک استاد خوب دانشگاهی بیشتر بر روی دانشجویان سایر رشته‌های علوم پزشکی صورت گرفته و هیچ مطالعه‌ای به صورت کشوری به بررسی ویژگی‌های یک استاد توانمند از دیدگاه دانشجویان رشته مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی نپرداخته است، لزوم انجام چنین مطالعه‌ای حایز اهمیت می‌باشد.

با توجه به نقش مهم استاد و نیاز به تعامل استاد و دانشجو در امر آموزش و با شناخت ویژگی‌های یک استاد توانمند از دیدگاه دانشجویان و تحقق این ویژگی‌ها توسط استادان که منجر به ارتقای کیفیت آموزش خواهد شد، مطالعه حاضر انجام گرفت. هدف از انجام این مطالعه، شناسایی ویژگی‌های یک استاد توانمند در بین دانشجویان رشته مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی در دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور بود.

روش کار

مطالعه حاضر از نوع توصیفی - تحلیلی - مقطعی بود که در نیم‌سال دوم سال تحصیلی ۹۲-۱۳۹۱ انجام گرفت. جامعه پژوهش همه دانشجویان رشته مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور شامل تهران (دانشگاه علوم پزشکی تهران و ایران)، قزوین، اصفهان، تبریز، یزد، اهواز، شیراز، کرمان و زابل بودند. دانشجویان مورد بررسی با توجه به نیم‌سال تحصیلی مورد نظر، شامل همه دانشجویان مشغول به تحصیل در ترم‌های دوم، چهارم و ششم مقطع کارشناسی شدند.

انتخاب دانشجویان در مقطع کارشناسی به دو دلیل بود. دلیل اول این‌که کلیه دانشگاه‌های علوم پزشکی مورد مطالعه دارای مقطع کارشناسی این رشته و تعدادی از آن‌ها مانند دانشگاه علوم پزشکی زابل و اهواز فاقد مقطع کارشناسی ارشد

پزشکی کشور، تعداد افراد پاسخگو در دانشگاه علوم پزشکی تهران ۱۱۴ نفر (۱۹/۵۸ درصد)، قزوین ۷۵ نفر (۱۲/۸۸ درصد)، اصفهان ۷۰ نفر (۱۲/۰۴ درصد)، تبریز ۶۵ نفر (۱۱/۱۶ درصد)، یزد ۶۱ نفر (۱۰/۴۸ درصد)، اهواز ۵۵ نفر (۹/۴۵ درصد)، شیراز ۵۴ نفر (۹/۲۷ درصد)، کرمان ۴۷ نفر (۸/۰۹ درصد) و زابل ۴۱ نفر (۷/۰۵ درصد) بود (میزان پاسخدهی ۹۷ درصد). از این تعداد، ۴۰۸ زن (۷۰/۱۰ درصد) و ۱۷۴ مرد (۲۹/۹۰ درصد) با میانگین سنی $1/36 \pm 20/87$ سال بودند که ۲۰۶ نفر (۳۵/۴۰ درصد) در ترم دوم و ۱۸۸ نفر (۳۲/۳۰ درصد) به طور جداگانه در ترم‌های چهارم و ششم مشغول به تحصیل بودند.

سه خصوصیت مهم یک استاد توانمند دانشگاهی از دیدگاه دانشجویان به ترتیب تسلط استاد بر موضوع درس، حفظ شخصیت دانشجو و احترام به او و عدم تبعیض گذاشتن بین دانشجویان مذکر و مؤنث بود. از طرف دیگر، انجام حضور و غیاب در کلاس، برگزاری کوئیز یا امتحان میان‌ترم، انجام مشاوره در زمینه‌های غیر درسی و قاطعیت و سخت‌گیری استاد از ویژگی‌هایی بود که کمترین اهمیت را داشت. اولویت‌های اول و آخر شش حیطه مختلف ویژگی‌های استاد توانمند در جدول ۱ ارایه شده است.

به منظور جمع‌آوری داده‌ها در بعضی از استان‌ها، پرسش‌نامه‌ها از طریق پرسشگر توجه شد و در بعضی از استان‌ها از طریق پست الکترونیک در اختیار مدیران گروه‌ها قرار گرفت تا در بین دانشجویان توزیع و جمع‌آوری گردد. به این منظور، پیگیری‌های لازم و یادآوری در سه نوبت صورت گرفت. داده‌ها پس از جمع‌آوری با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۱۶ (version 16, SPSS Inc., Chicago, IL) تجزیه و تحلیل شد.

جهت بررسی ارتباط بین حیطه‌ها با متغیر جنسیت از آزمون Independent t و به منظور بررسی ارتباط بین حیطه‌ها با متغیر ترم تحصیلی از آزمون ANOVA استفاده گردید. نمودار دندروگرام (Dendrogram) برای ترسیم میزان ارتباط حیطه‌های مورد ارزشیابی مورد استفاده قرار گرفت و $0/05 < P$ به عنوان سطح معنی‌داری در نظر گرفته شد. به منظور رعایت ملاحظات اخلاقی، شرکت در مطالعه اختیاری بود و پرسش‌نامه‌ها بدون نام و اطلاعات به طور کلی تجزیه و تحلیل شد.

یافته‌ها

از تعداد ۶۰۰ پرسش‌نامه توزیع شده در بین دانشجویان رشته مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی دانشگاه‌های علوم

جدول ۱. توزیع فراوانی (میانگین $\pm$ انحراف معیار) دانشجویان رشته مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور در زمینه ویژگی‌های یک استاد توانمند

میانگین $\pm$ انحراف معیار	درجه اهمیت					ویژگی‌های هر حیطه	رتبه
	بی‌اهمیت	کم اهمیت	نسبتاً مهم	مهم	بسیار مهم		
$4/83 \pm 0/45$	۱ (۰/۲)	۱ (۰/۲)	۱۰ (۱/۷)	۷۴ (۱۲/۸)	۴۹۳ (۸۵/۱)	تسلط استاد بر موضوع درس	۳
$4/44 \pm 0/64$	۰ (۰/۰)	۲ (۰/۳)	۴۳ (۷/۴)	۲۳۳ (۴۰/۲)	۳۰۲ (۵۲/۱)	داشتن برنامه درسی مشخص (Syllabus) در کلاس	
$4/49 \pm 0/66$	۱ (۰/۲)	۰ (۰/۰)	۴۹ (۸/۵)	۱۹۱ (۳۳/۰)	۳۳۷ (۵۸/۳)	ارایه مباحث درسی به طور پیوسته و مفهوم‌دار	
$4/31 \pm 0/76$	۰ (۰/۰)	۱۰ (۱/۸)	۷۵ (۱۳/۰)	۲۱۹ (۳۸/۱)	۲۷۱ (۴۷/۱)	داشتن برنامه‌ریزی و طرح درس برای دانشجو	

۴/۴۱ ± ۰/۷۴	۳ (۰/۴)	۴ (۰/۷)	۵۸ (۱۰/۱)	۲۰۳ (۳۵/۲)	۳۰۹ (۵۳/۶)	ارایه مطالب و محتوا براساس سطح و درک دانشجویان	
۴/۳۵ ± ۰/۷۸	۱ (۰/۲)	۷ (۱/۱)	۸۴ (۱۴/۵)	۱۸۲ (۳۱/۴)	۳۰۶ (۵۲/۸)	ارایه مطالب جدید علمی	
۴/۵۲ ± ۰/۶۹	۱ (۰/۲)	۷ (۱/۲)	۴۱ (۷/۱)	۱۷۰ (۲۹/۵)	۳۵۷ (۶۲/۰)	آمادگی برای ارایه مطلب	
۴/۳۹ ± ۰/۷۴	۲ (۰/۳)	۴ (۰/۷)	۶۹ (۱۲/۰)	۱۹۴ (۳۳/۶)	۳۰۸ (۵۳/۴)	ایجاد زمینه خلاقیت فکری در دانشجویان	
۴/۲۲ ± ۰/۸۷	۴ (۰/۶)	۱۹ (۳/۳)	۹۰ (۱۵/۷)	۱۹۷ (۳۴/۳)	۲۶۵ (۴۶/۱)	مرور خلاصه درس گذشته و ربط دادن آن با مطالب	
۴/۴۷ ± ۰/۷۳	۲ (۰/۳)	۹ (۱/۶)	۴۲ (۷/۳)	۱۸۴ (۳۲/۱)	۳۳۷ (۵۸/۷)	استفاده از مثال‌های عینی و عملی در ارایه مطالب	
۴/۱۹ ± ۰/۸۵	۵ (۰/۸)	۱۷ (۳/۰)	۸۶ (۱۵/۰)	۲۲۳ (۳۸/۹)	۲۴۳ (۴۲/۳)	شرکت دادن دانشجویان در مباحث درسی	
۴/۳۱ ± ۰/۸۷	۸ (۱/۴)	۱۲ (۲/۱)	۷۳ (۱۲/۶)	۱۸۲ (۳۱/۵)	۳۰۳ (۵۲/۴)	ایجاد انگیزه در دانشجویان برای مطالعه و تحقیق	
۴/۳۱ ± ۰/۸۴	۵ (۰/۹)	۱۵ (۲/۶)	۶۹ (۱۱/۹)	۱۹۸ (۳۴/۳)	۲۹۱ (۵۰/۳)	توجه به خلاقیت و نوآوری در روش تدریس	
۴/۰۹ ± ۰/۹۵	۸ (۱/۴)	۲۴ (۴/۲)	۱۱۸ (۲۰/۴)	۱۸۸ (۳۲/۵)	۲۴۰ (۴۱/۵)	استفاده مناسب از وسایل کمک آموزشی	
۴/۰۶ ± ۰/۹۳	۵ (۰/۹)	۳۰ (۵/۲)	۱۱۵ (۱۹/۸)	۲۰۶ (۳۵/۵)	۲۴۴ (۳۸/۶)	آراستگی ظاهر (داشتن ظاهر مرتب و آراسته)	مهارت فردی
۴/۴۶ ± ۰/۸۰	۵ (۰/۸)	۱۱ (۱/۹)	۵۱ (۸/۹)	۱۵۵ (۲۶/۹)	۳۵۴ (۶۱/۵)	شیوه بیان خوب و مسلط (صدا و لهجه مدرس)	
۳/۷۴ ± ۱/۱۰	۱۷ (۳/۰)	۶۳ (۱۰/۹)	۱۵۵ (۲۶/۹)	۱۵۸ (۲۷/۴)	۱۸۳ (۳۱/۸)	خوش خط بودن مدرس	
۳/۷۴ ± ۱/۰۹	۱۸ (۳/۱)	۶۴ (۱۱/۱)	۱۳۸ (۲۴/۰)	۱۸۵ (۳۲/۱)	۱۷۱ (۲۹/۷)	حرکات و راه رفتن استاد	
۴/۴۱ ± ۰/۸۰	۲ (۰/۲)	۱۳ (۲/۳)	۶۵ (۱۱/۳)	۱۶۲ (۲۸/۱)	۳۳۵ (۵۸/۱)	صداقت در رفتار و گفتار	
۴/۴۶ ± ۰/۷۸	۳ (۰/۵)	۱۲ (۲/۱)	۵۰ (۸/۷)	۱۶۱ (۲۸)	۳۴۹ (۶۰/۷)	میزان علاقه و نگرش مدرس به رشته تحصیلی	
۴/۴۷ ± ۰/۷۴	۲ (۰/۳)	۱۲ (۲/۱)	۴۰ (۶/۹)	۱۸۱ (۳۱/۳)	۳۴۳ (۵۹/۴)	انتقادپذیری استاد و منطقی بودن	
۴/۰۲ ± ۰/۹۷	۹ (۱/۶)	۲۹ (۵/۰)	۱۲۷ (۲۲/۰)	۱۸۸ (۳۲/۶)	۲۲۴ (۳۸/۸)	شوخ طبعی استاد	
۳/۷۱ ± ۱/۰۶	۲۱ (۳/۶)	۴۷ (۸/۱)	۱۶۷ (۲۸/۹)	۱۸۹ (۳۲/۷)	۱۵۴ (۲۶/۷)	قاطعیت و سخت‌گیری استاد (جدیت و اقتدار)	
۴/۲۴ ± ۰/۹۰	۹ (۱/۶)	۱۷ (۲/۹)	۷۷ (۱۳/۳)	۲۰۰ (۳۴/۵)	۲۷۶ (۴۷/۷)	منضبط بودن استاد	
۴/۱۵ ± ۰/۸۸	۷ (۱/۲)	۲۲ (۳/۸)	۸۰ (۱۳/۹)	۲۳۴ (۴۰/۹)	۲۳۱ (۴۰/۲)	بیان شیوه ارزشیابی در آغاز درس	مهارت ارزشیابی
۴/۰۵ ± ۰/۹۰	۸ (۱/۴)	۲۲ (۳/۹)	۱۰۷ (۱۸/۸)	۲۳۰ (۴۰/۴)	۲۰۲ (۳۵/۵)	ارزشیابی دانشجویان بر اساس اهداف آموزشی دروس	
۳/۸۴ ± ۱/۰۱	۱۱ (۱/۹)	۴۸ (۸/۴)	۱۳۴ (۲۳/۵)	۲۰۵ (۳۶/۰)	۱۷۲ (۳۰/۲)	ارایه برنامه تکلیف و فعالیت برای دانشجویان	
۳/۷۴ ± ۱/۰۵	۱۹ (۳/۳)	۴۴ (۷/۷)	۱۶۴ (۲۸/۸)	۱۸۲ (۳۲)	۱۶۰ (۲۸/۲)	ارزشیابی در شروع و پایان هر مبحث درسی	
۳/۶۶ ± ۱/۱۴	۳۲ (۵/۶)	۵۷ (۹/۹)	۱۴۱ (۲۴/۶)	۱۸۵ (۳۲/۳)	۱۵۸ (۲۷/۶)	برگزاری کوئیز یا امتحان میان‌ترم	
۳/۹۹ ± ۱/۰۴	۲۰ (۳/۴)	۳۰ (۵/۳)	۱۰۲ (۱۷/۹)	۲۰۱ (۳۵/۳)	۲۱۷ (۳۸/۱)	برگزاری امتحانات دقیق و جامع در پایان ترم	
۴/۴۸ ± ۰/۸۱	۷ (۱/۲)	۱۱ (۱/۹)	۴۲ (۷/۴)	۱۵۲ (۲۶/۵)	۳۶۱ (۶۳/۰)	قضاوت درست و رعایت عدالت	دانش پژوهی
۴/۰۴ ± ۱/۰۸	۱۷ (۳/۰)	۴۱ (۷/۲)	۱۰۳ (۱۸/۰)	۱۵۳ (۲۶/۷)	۲۵۸ (۴۵/۱)	سابقه تدریس استاد	
۴/۰۹ ± ۰/۹۳	۱۰ (۱/۸)	۱۹ (۳/۳)	۱۱۱ (۱۹/۴)	۲۰۳ (۳۵/۵)	۲۲۹ (۴۰/۰)	علاقتمندی استاد به انجام پژوهش	
۴/۱۵ ± ۰/۸۹	۸ (۱/۴)	۱۶ (۲/۸)	۹۶ (۱۶/۷)	۲۱۷ (۳۷/۹)	۲۳۶ (۴۱/۲)	تشویق و ترغیب دانشجویان به انجام کارهای	

پژوهشی						ارزش‌های میانگین
۴/۰۷ ± ۰/۹۲	۹ (۱/۶)	۱۷ (۳/۰)	۱۲۲ (۲۱/۴)	۱۹۹ (۳۴/۹)	۲۲۳ (۳۹/۱)	
۴/۳۶ ± ۰/۷۵	۱ (۰/۲)	۱۴ (۲/۴)	۴۷ (۸/۲)	۲۶۶ (۳۹/۳)	۲۸۷ (۴۹/۹)	برقراری ارتباط صمیمانه با دانشجو
۴/۲۶ ± ۰/۷۴	۲ (۰/۳)	۱۰ (۱/۷)	۶۲ (۱۰/۹)	۲۶۲ (۴۵/۶)	۲۳۸ (۴۱/۵)	انعطاف‌پذیری نسبت به رفتار دانشجو
۴/۶۱ ± ۰/۶۳	۲ (۰/۳)	۴ (۰/۷)	۲۴ (۴/۲)	۱۵۵ (۲۷/۱)	۳۸۸ (۶۷/۷)	حفظ شخصیت دانشجو و احترام به او
۴/۳۳ ± ۰/۷۵	۳ (۰/۵)	۸ (۱/۴)	۵۸ (۱۰/۲)	۲۳۰ (۴۰/۴)	۲۷۰ (۴۷/۵)	توانایی همدلی و درک متقابل
۴/۲۵ ± ۰/۸۲	۴ (۰/۷)	۱۲ (۲/۱)	۷۹ (۱۳/۸)	۲۱۹ (۳۸/۳)	۲۵۸ (۴۵/۱)	کمک به بهبودی مهارت‌های ارتباطی دانشجویان
۳/۷۱ ± ۱/۰۷	۱۹ (۳/۳)	۵۵ (۹/۷)	۱۵۶ (۲۷/۴)	۱۸۲ (۳۱/۹)	۱۵۸ (۲۷/۷)	انجام مشاوره در زمینه‌های غیر درسی
۳/۹۵ ± ۰/۹۱	۵ (۰/۹)	۳۲ (۵/۶)	۱۲۷ (۲۲/۲)	۲۲۹ (۴۰/۰)	۱۷۹ (۳۱/۳)	در دسترس بودن در ساعات غیر کلاسی
۴/۳۸ ± ۰/۷۵	۱ (۰/۲)	۷ (۱/۲)	۶۸ (۱۱/۹)	۱۹۲ (۳۳/۵)	۳۰۵ (۵۳/۲)	ایجاد انگیزه برای توجه به درس
۴/۰۹ ± ۰/۹۳	۸ (۱/۴)	۲۱ (۳/۷)	۱۱۲ (۱۹/۶)	۱۹۹ (۳۴/۹)	۲۳۰ (۴۰/۴)	عدم استفاده از تقویت کننده‌های منفی
۴/۱۲ ± ۰/۸۷	۴ (۰/۷)	۱۸ (۳/۱)	۱۱۰ (۱۹/۲)	۲۱۲ (۳۷/۱)	۲۲۸ (۳۹/۹)	برقراری ارتباط چشمی مناسب با دانشجویان
۳/۸۸ ± ۱/۰۳	۱۹ (۳/۳)	۳۴ (۶/۰)	۱۲۷ (۲۲/۳)	۲۰۳ (۳۵/۷)	۱۸۶ (۳۲/۷)	رعایت آیین‌نامه آموزشی
۴/۵۳ ± ۰/۸۲	۸ (۱/۴)	۱۱ (۱/۹)	۴۰ (۷/۰)	۱۲۴ (۲۱/۶)	۳۹۰ (۶۸/۱)	عدم تبعیض گذاشتن بین دانشجویان مذکر و مؤنث
۴/۱۳ ± ۰/۹۳	۷ (۱/۲)	۲۳ (۴/۰)	۱۰۴ (۱۸/۲)	۱۹۲ (۳۳/۶)	۲۴۶ (۴۳/۰)	توجه به رعایت نظم و ترتیب توسط دانشجو
۳/۶۲ ± ۱/۲۶	۵۰ (۸/۷)	۵۹ (۱۰/۳)	۱۳۰ (۲۲/۶)	۱۵۶ (۲۷/۲)	۱۷۹ (۳۱/۲)	انجام حضور و غیاب در کلاس
۴/۱۹ ± ۰/۹۷	۱۲ (۲/۱)	۲۷ (۴/۷)	۷۸ (۱۳/۶)	۱۸۳ (۳۱/۸)	۲۷۵ (۴۷/۸)	حضور به موقع در کلاس

را نسبت به مردان ($۳/۹۳ \pm ۰/۸۰$) به این حیطه اختصاص دادند ($P = ۰/۰۲$). نتایج پژوهش حاضر نشان داد که بین میانگین نمرات حیطه‌ها بر حسب ترم تحصیلی تفاوت معنی‌داری وجود نداشت ($P > ۰/۰۵$). در رابطه با مجموع امتیاز کلی کسب شده نیز بین حیطه‌های مورد ارزشیابی و متغیرهای جنسیت و ترم تحصیلی تفاوت آماری معنی‌داری مشاهده نگردید ($P > ۰/۰۵$).

بر اساس میانگین نمره استاندارد شده کل حیطه‌ها، حیطه‌های روش تدریس، ارتباط بین فردی، شخصیت فردی، دانش‌پژوهی، قوانین آموزشی و مهارت ارزشیابی به ترتیب بیشترین نمره را کسب کردند (جدول ۲). تحلیل آماری نشان داد که در جامعه پژوهش مورد بررسی تنها بین میانگین نمره حیطه قوانین آموزشی و جنسیت دانشجویان ارتباط معنی‌داری وجود داشت؛ به طوری که زنان ($۴/۰۹ \pm ۰/۷۳$) نمره بیشتری

جدول ۲. میانگین (انحراف معیار) نمرات استاندارد شده دیدگاه دانشجویان رشته مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی دانشگاه های علوم پزشکی کشور در خصوص ویژگی‌های یک استاد توانمند دانشگاهی بر حسب متغیرهای جنسیت و ترم تحصیلی

حیطه	نمره کل	جنسیت*			ترم تحصیلی**		
		زن	مرد	P	ترم دوم	ترم چهارم	ترم ششم
روش تدریس	۴/۳۴ (۰/۵۰)	۴/۳۶ (۰/۴۸)	۴/۳۰ (۰/۵۰)	۰/۲۴	۴/۲۸ (۰/۵۳)	۴/۳۴ (۰/۴۹)	۴/۴۰ (۰/۴۵)
شخصیت فردی	۴/۱۱ (۰/۵۸)	۴/۱۳ (۰/۵۹)	۴/۰۶ (۰/۵۵)	۰/۱۵	۴/۱۱ (۰/۵۹)	۴/۱۲ (۰/۶۱)	۴/۱۰ (۰/۵۳)
مهارت ارزشیابی	۳/۹۵ (۰/۷۲)	۳/۹۵ (۰/۷۴)	۳/۹۴ (۰/۶۷)	۰/۸۵	۳/۹۲ (۰/۷۳)	۳/۹۷ (۰/۷۰)	۳/۹۶ (۰/۷۳)
دانش‌پژوهی	۴/۰۶ (۰/۷۵)	۴/۰۸ (۰/۷۴)	۴/۰۱ (۰/۷۹)	۰/۳۱	۴/۰۷ (۰/۸۳)	۴/۰۹ (۰/۷۳)	۴/۰۳ (۰/۶۹)
ارتباط بین فردی	۴/۱۷ (۰/۵۶)	۴/۱۷ (۰/۵۶)	۴/۱۷ (۰/۵۵)	۰/۹۶	۴/۱۷ (۰/۵۴)	۴/۱۸ (۰/۶۰)	۴/۱۷ (۰/۵۳)

۰/۹۳	۴/۰۶ (۰/۶۸)	۴/۰۵ (۰/۸۰)	۴/۰۳ (۰/۷۷)	۰/۰۲	۳/۹۳ (۰/۸۰)	۴/۰۹ (۰/۷۳)	۴/۰۵ (۰/۷۵)	قوانین آموزشی
۰/۱۵	۴/۱۷ (۰/۴۲)	۴/۱۵ (۰/۵۰)	۴/۰۷ (۰/۶۳)	۰/۳۴	۴/۱۰ (۰/۴۷)	۴/۱۴ (۰/۵۲)	۴/۱۳ (۰/۵۳)	نمره کل

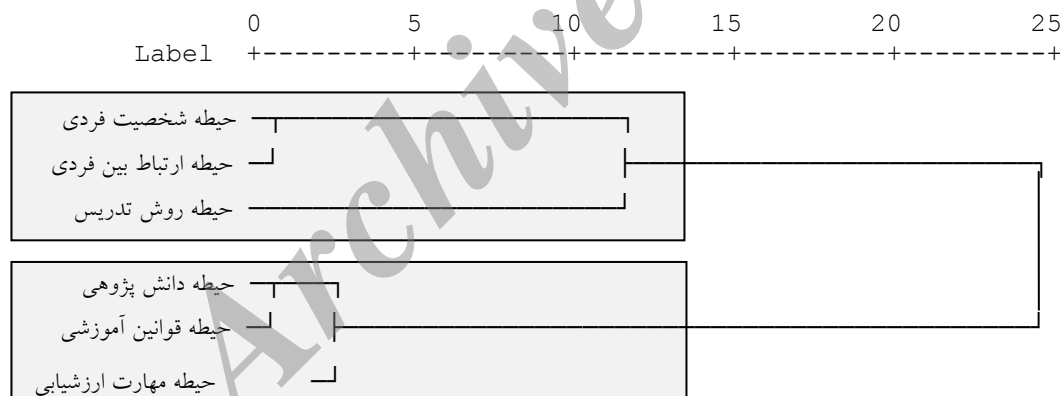
*آزمون t

**آزمون ANOVA

رابطه معنی‌دار در سطح ۰/۰۵

آموزشی رابطه نزدیکی با هم داشتند. از سوی دیگر، حیطه مهارت ارزشیابی رابطه به نسبت کمی با سایر حیطه‌ها نشان داد. این موارد را می‌توان در قالب «تعهدات حرفه‌ای مدرس» در نظر گرفت. در بیان کلی‌تر، موارد دسته اول تشکیل یک خوشه (Cluster) و موارد دسته دوم نیز تشکیل خوشه دیگری را داد. به طور کلی می‌توان به این نتیجه رسید که ویژگی‌های فردی و تعهدات حرفه‌ای دو دسته مجزا اما مرتبط با هم در رابطه با تعیین ویژگی‌های یک استاد توانمند هستند و همبستگی میان حیطه‌های دسته اول در مقایسه با دسته دوم بیشتر است.

همبستگی و رابطه بین حیطه‌های مورد بررسی در شکل ۱ آمده است. این شکل میزان همخوانی (همبستگی) و نزدیکی حیطه‌ها را در قالب نمودار دندروگرام نشان می‌دهد. خطوط کوتاه‌تر بین حیطه‌ها دلالت بر همبستگی بیشتر آن‌ها دارد. کوتاه‌تر بودن خطوط ارتباط بین دو حیطه نشانه ارتباط قوی بین حیطه‌ها می‌باشد. بر اساس این شکل، حیطه‌های شخصیت فردی و ارتباط بین فردی قوی‌ترین رابطه و حیطه روش تدریس کمترین ارتباط را با دو دسته تشکیل شده در شکل داشت. با توجه به شکل، حیطه‌های شخصیت فردی و ارتباط بین فردی را می‌توان در قالب ویژگی‌های فردی مدرس مدنظر قرار داد. در دسته دوم نیز حیطه‌های دانش‌پژوهی و قوانین

شکل ۱: رابطه بین حیطه‌های ویژگی‌های یک استاد توانمند دانشگاهی

رابطه با انجام پژوهشی مرتبط با تعیین ویژگی‌های یک استاد توانمند از دیدگاه دانشجویان رشته مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی به صورت کشوری، لزوم انجام چنین تحقیقی حایز اهمیت بود.

در مجموع نتایج تحقیق حاضر نشان داد که در تعیین ویژگی‌های یک استاد توانمند دانشگاهی، حیطه‌های روش

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به نقش کلیدی استادان در تربیت دانشجویان رشته‌های علوم پزشکی که باعث انتقال ارزش‌ها و اصول حرفه‌ای به دانشجویان می‌شود و دانشجویان بسیاری ویژگی‌ها و خصوصیات را در طول دوران تحصیل از مدرسین خود فرامی‌گیرند (۱۴) و با توجه به عدم وجود شواهد موجود در

ویژگی‌هایی مانند انجام حضور و غیاب، برگزاری امتحان میان‌ترم، انجام مشاوره در زمینه‌های غیر درسی و قاطعیت و سخت‌گیری استاد مواردی بودند که کمترین امتیاز را از دیدگاه دانشجویان به خود اختصاص دادند. در تحقیقات مشابهی این خصوصیات نیز به عنوان کم اهمیت‌ترین ویژگی‌های یک استاد خوب در نظر گرفته شده‌اند (۱۵، ۱۲، ۷) که با نتایج تحقیق حاضر همخوانی دارد.

یافته‌های مطالعه حاضر حاکی از آن بود که به ترتیب حیطه‌های روش تدریس، ارتباط بین فردی، شخصیت فردی، دانش‌پژوهی، قوانین آموزشی و مهارت ارزشیابی از نظر دانشجویان به عنوان مهم‌ترین حیطه‌ها در تعیین ویژگی‌های یک استاد توانمند دانشگاهی باید مورد توجه قرار گیرد. به این ترتیب دانشجویان مهارت تدریس را مهم‌ترین حیطه دانستند و اولویت دوم و سوم را به حیطه‌های ارتباط بین فردی و شخصیت فردی اختصاص دادند. در مطالعات مختلفی نیز حیطه‌های مهارت تدریس، ارتباط بین فردی و ویژگی‌های فردی به عنوان مهم‌ترین حیطه‌ها از دیدگاه دانشجویان شناخته شد (۱۷، ۱۵، ۷) که با نتایج تحقیق حاضر همخوانی داد.

Brookfield ویژگی‌هایی از قبیل توانمندی حرفه‌ای، توانایی برقراری ارتباط با دانشجویان و عوامل شخصیتی را به عنوان سه عامل مؤثر برای یک استاد توانمند برشمرد (۲۱). Ramsbottom-Lucier و همکاران عواملی همچون دانش عمومی، صلاحیت حرفه‌ای، ارتباطات بین فردی، مهارت‌های تدریس و خصوصیات فردی را به عنوان مهم‌ترین ویژگی‌های یک مدرس بیان کردند (۲۲) که به تمامی این ویژگی‌ها در تحقیق حاضر نیز اشاره شده است.

با توجه به نتایج کسب شده به نظر می‌رسد که از دیدگاه دانشجویان رشته مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی، مدرسین ویژگی‌هایی که مرتبط با خصوصیات فردی و علمی آن‌ها است را بیشتر مدنظر قرار می‌دهند. نقش روابط بین فردی استاد در پژوهش‌های دیگری مانند علی‌اصغرپور و همکاران (۲۳) و

تدریس، ارتباط بین فردی و شخصیت فردی بیشترین نمرات را کسب نمودند که همبستگی مشاهده شده بین این حیطه‌ها اشاره به ویژگی‌های فردی مدرسین دارد. از طرف دیگر، همبستگی مشاهده شده در حیطه‌های دانش‌پژوهی، قوانین آموزشی و مهارت ارزشیابی نشانگر ویژگی‌های مرتبط با تعهدات حرفه‌ای مدرس بود.

از نظر دانشجویان رشته مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور، تسلط بر موضوع درس، حفظ شخصیت دانشجو و احترام به او و عدم تبعیض گذاشتن بین دانشجویان مهم‌ترین ویژگی یک استاد توانمند می‌باشد. تحقیقات متعددی تسلط علمی استاد و حفظ شخصیت دانشجو و احترام به او را به عنوان مهم‌ترین ویژگی یک استاد خوب گزارش کرده‌اند (۱۷-۱۵). در تحقیق دیگری ۸۹ درصد دانشجویان ویژگی عدم تبعیض گذاشتن بین دانشجویان مذکر و مؤنث را به عنوان یکی از معیارهای مدرس توانمند در نظر گرفتند (۱۸).

بر اساس نظر محققین، توان علمی، تسلط بر موضوع درس و شخصیت و ویژگی‌های اخلاقی از جمله مواردی هستند که توجه و نظر دانشجویان را در فرایند یاددهی-یادگیری به خود جلب می‌کند (۲۰، ۱۹). تمام این نتایج با نتایج مطالعه کنونی همخوانی دارد. با توجه به این‌که دانش آموختگان رشته مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی بعد از فارغ‌التحصیلی به طور عمده در واحدهای بهداشتی و درمانی از جمله بیمارستان مشغول به کار خواهند شد، باید اولویت اول استادان تسلط علمی باشد تا دانش جدید و نو و بار علمی بالایی به دانشجویان انتقال گردد. از طرف دیگر استادان باید محیط آموزشی را خلق کنند تا دانشجویان بتوانند بدون هیچ گونه نگرانی به دنبال کسب اطلاعات باشند و ایجاد این محیط‌سازی از هر گونه ترس و نگرانی با حفظ شخصیت دانشجو و احترام متقابل میسر می‌گردد. پس اغماض در این موارد منجر به افت کیفیت آموزشی و در نهایت کیفیت خدمت‌رسانی در حیطه سلامت کشور خواهد شد.

بیشتری به رعایت قوانین و نظم و ترتیب دارند و این مورد کمتر مورد توجه دانشجویان مرد است.

در پژوهش راد و همکاران نیز بین جنس دانشجویان و دیدگاه آن‌ها در خصوص شایستگی‌های حرفه‌ای استاد، ویژگی‌های ارتباطی و ویژگی‌های شخصیتی ارتباط معنی‌داری دیده نشد (۲۴). در تحقیق گشمرد و همکاران (۷) و ظهور و اسلامی‌نژاد (۱۳) نیز بین متغیر جنسیت و حیطه‌های روش تدریس، دانش‌پژوهی، توانایی ارتباط و شخصیت فردی ارتباط معنی‌داری مشاهده نشد. در رابطه با سایر حیطه‌ها و متغیر ترم تحصیلی اختلاف آماری معنی‌داری دیده نشد و نشان دهنده آن است که در بررسی نظرات دانشجویان برای تعیین ویژگی‌های یک استاد توانمند شاخص‌های دیگری دخیل هستند که پیشنهاد می‌گردد مطالعات مشابه در سایر مراکز آموزشی به منظور شناسایی این شاخص‌ها صورت گیرد. این یافته با تحقیق صالحی و همکاران (۲۵) مغایر است که در آن دانشجویان ترم بالاتر میانگین امتیاز بیشتری به ویژگی‌های یک مدرس اثربخش اختصاص دادند و بیش از سایرین تکرار زمانی حضور ویژگی‌ها را تأکید کردند (۲۵).

مطالعه دیگری نشان داد که دانشجویان سال بالاتر به مهارت‌های تدریس و ارزشیابی بیش از سایر مهارت‌ها امتیاز دادند (۲۶). این یافته با تحقیق رضانی و درتاج راوری (۱۵) مطابقت ندارد. در تحقیق آن‌ها ارتباط معنی‌داری بین متغیر ترم تحصیلی و میانگین نمره حیطه‌های مختلف وجود داشت (۱۵). در مجموع ارتباط معنی‌داری بین کل ویژگی‌های هر حیطه با متغیر جنسیت و ترم تحصیلی نشان داده نشد، اما با توجه به افزایش نمره کل حیطه‌ها بر حسب متغیر ترم تحصیلی می‌توان نتیجه‌گیری نمود که شناخت و تجربه دانشجویان از محیط دانشکده با گذشت زمان می‌تواند از جمله عوامل تأثیرگذار بر دیدگاه آنان از ویژگی‌های موردنظر است.

دو گروه از ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای در پژوهش حاضر قابل شناسایی بود. گروه اول شامل ویژگی‌های شخصیت فردی، ارتباط بین فردی و روش تدریس و گروه دوم شامل

قدمی و همکاران (۱۶) نیز به خوبی برجسته و نشان داده شده است.

با توجه به این‌که در مطالعات مختلف حیطه‌های روش تدریس، ارتباط بین فردی و شخصیت فردی مدرس به عنوان مهم‌ترین حیطه‌ها در تعیین ویژگی‌های مطلوب مدرسین شناسایی شده است، انتظار می‌رود که ویژگی‌هایی مانند روش تدریس، سازمان‌دهی و تنظیم دروس و آموزش مهارت‌های ارتباطی و شخصیتی در قالب کارگاه‌های آموزشی به استادان ارایه شود تا کیفیت فرایند یاددهی - یادگیری افزایش یابد.

می‌توان گفت که روش تدریس، نقطه عطف فرایند یاددهی - یادگیری است. تحقیقات نشان می‌دهد که برقراری ارتباط دانشجو با استاد باعث افزایش اعتماد به نفس و انگیزه یادگیری در او می‌گردد؛ چرا که توانایی برقراری ارتباط مؤثر یکی از شاخص‌های مهم تدریس اثربخش است و می‌تواند تابعی از ویژگی‌های شخصیتی و علمی استاد باشد (۱۶). نتایج دیگر مطالعه، حاکی از آن بود که دانشجویان کمترین اهمیت را برای حیطه‌های مهارت ارزشیابی، قوانین آموزشی و دانش‌پژوهی قایل شدند و این امر می‌تواند نشان دهد مدرسین توجه کافی به اهمیت این حیطه‌ها ندارند. این نتایج مشابه تحقیق رضانی و درتاج راوری (۱۵) در دانشگاه علوم پزشکی کرمان بود که در آن حیطه‌های قوانین آموزشی و مهارت ارزشیابی از دیدگاه دانشجویان دانشکده پرستاری کمترین میانگین را کسب کرد (۱۵) و با نتایج مطالعات Buchel و Edwards (۱۸) و Lee و همکاران (۲۰) متفاوت است. در این دو تحقیق مشخص شد که مهارت ارزشیابی و قضاوت درست مدرس مهم‌ترین ویژگی‌ها از دیدگاه دانشجویان است (۱۸، ۲۰).

در مقایسه حیطه‌های مختلف بر حسب متغیر جنسیت، تنها رابطه معنی‌داری بین جنسیت و حیطه قوانین آموزشی مشاهده شد؛ به گونه‌ای که دانشجویان زن در مقایسه با دانشجویان مرد امتیاز بیشتری به این حیطه اختصاص دادند. این تفاوت امتیازات شاید به دلیل این است که زنان به طور معمول توجه

از جمله محدودیت‌های تحقیق حاضر می‌توان به نبود سوابق مطالعاتی در خصوص ویژگی‌های یک استاد توانمند از دیدگاه دانشجویان این رشته اشاره کرد که پژوهشگران با بررسی مطالعات داخلی و خارجی و جستجوی اینترنتی سعی در حل این مورد نمودند. از سوی دیگر، جمع‌آوری پرسش‌نامه‌های تحقیق به علت دشواری بودن طرح با مشکلاتی همراه بود که پژوهشگران سعی نمودند این مشکل را با انجام پیگیری‌های مکرر و یادآوری از طریق پست الکترونیک به نمایندگان این طرح و مدیران گروه آموزشی مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی در استان‌های موردنظر، مرتفع سازند.

نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش حاضر بیانگر دو گروه از ویژگی‌های اساسی مدرسین از نظر دانشجویان می‌باشد. گروه اول شامل ویژگی‌های فردی مدرس و گروه دوم شامل ویژگی‌های مرتبط با تعهدات حرفه‌ای مدرس است. در مجموع مهم‌ترین ویژگی‌های شناسایی شده در هر حیطه مانند تسلط بر موضوع درس، انتقادپذیری و منطقی بودن، قضاوت درست و رعایت عدالت، تشویق دانشجویان به انجام کارهای پژوهشی، حفظ شخصیت دانشجو و احترام به او و عدم تبعیض بین دانشجویان می‌تواند به استادان کمک کند تا با در نظر گرفتن این ویژگی‌ها در هنگام آموزش بتوانند به درستی از عهده مسؤلیت خطیر آموزش و تربیت دانشجویان بر آیند و سطح علمی و رفتاری دانشجویان را ارتقا دهند. در واقع انتظار می‌رود که مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور با برگزاری کارگاه‌های آموزشی، ویژگی‌های یک مدرس توانمند را به اعضای هیأت علمی خود معرفی کنند تا این قدم گام مؤثری در تدوین الگوی رفتاری مدرسین باشد.

سپاسگزاری

نویسندگان مقاله بر خود لازم می‌دانند که از دکتر امین بهرامی، دکتر زهرا کاووسی، دکتر محمدرضا ایمانی‌نسب، دکتر

ویژگی‌های دانش‌پژوهی، قوانین آموزشی و مهارت ارزشیابی می‌باشد. یافته‌های پژوهش حاضر با یافته‌های حق‌دوست و شکیبی که به معرفی دو گروه از ویژگی‌های الگوهای حرفه‌ای (فعالیت‌های مرتبط با تدریس و سخنرانی و فعالیت‌های مرتبط با عملکرد حرفه‌ای) پرداختند (۲۷)، مطابقت دارد. Wright و همکاران ویژگی‌های فردی و مهارت‌های تدریس مدرس را در کنار تخصص بالینی جزء مهم‌ترین ویژگی‌های الگوهای حرفه‌ای معرفی نمودند (۲۸). اسماعیلی و همکاران به بررسی خصوصیات شخصیتی و علمی مدرسین از دیدگاه دانشجویان پرداختند و در مجموع دو دسته خصوصیات مثبت و سه دسته خصوصیات منفی در قالب منش‌های اخلاقی و ارتباطی، مهارت‌های مدیریتی و آموزشی و شایستگی‌های علمی و شخصیتی برای مدرسین معرفی کردند (۶) که تعدادی از این خصوصیات در تحقیق حاضر نیز مورد بررسی و تأیید قرار گرفت.

در پژوهش حاضر چنین تصور شد که دانشجویان مواردی را مهم می‌دانند که در ارتباط با ویژگی‌های علمی و فردی مدرس است (ویژگی‌های شخصیت فردی، ارتباط بین فردی و روش تدریس) و به تعهدات حرفه‌ای مدرس (دانش‌پژوهی، رعایت قوانین آموزشی و مهارت ارزشیابی) توجه اندکی دارند و این موارد برای اجرای یک آموزش اثربخش باید مدنظر مدرسین قرار گیرد.

تحقیقات نیز نشان می‌دهد که یکی از مهم‌ترین عوامل ایجاد انگیزه برای یادگیری، مدرس است که این انگیزه یادگیری متأثر از ویژگی‌های هر مدرس می‌باشد (۲۹).

بنابراین پیشنهاد می‌شود که برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران در برنامه‌های توانمندسازی اعضای هیأت علمی به تقویت هر چه بیشتر مهارت‌های علمی و ارتباطی مدرسین بپردازند. از طرف دیگر، لزوم انجام یک تحقیق کیفی به صورت کشوری نیز برای تبیین تجارب درک شده دانشجویان از ویژگی‌های یک استاد توانمند پیشنهاد می‌گردد.

تحقیقاتی مصوب دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی-درمانی کرمان در سال ۱۳۹۱ با کد ۹۱/۴۱۱ می‌باشد که با حمایت مالی این دانشگاه انجام شد.

شیرین نصرت نژاد، دکتر علیرضا محبوب اهری، فاطمه محبتی، مینا انجم شعاع، حسین شیرخانی و حمید مهارلو که در اجرای این طرح نهایت همکاری را داشته‌اند، مراتب سپاسگزاری خود را ابراز دارند. لازم به ذکر است که این مقاله حاصل طرح

References:

- Rahimi M, Zaroj Hosseini R, Darabian M, Taherian A, Khosravi A. Teacher evaluation by students: A comprehensive approach. *Strides Dev Med Educ* 2012; 9(1): 34-45. [In Persian]
- Rusu C, Soitu L, Panaite O. The ideal teacher: Theoretical and investigative approach. *Procedia Soc Behav Sci* 2012; 33: 1017-21.
- Mazloomi Mahmood Abad S, Rahaei Z, Ehrampoush M, Soltani T. The characteristics of an expert faculty member based on view points of medical students. *Hormozgan Med J* 2010; 14(3): 226-33. [In Persian]
- Abedini S, Kamalzadeh H, Abedini S, Aghamolaei T. Perspectives of medical students regarding criteria for a good university professor. *Hormozgan Med J* 2010; 14(3): 241-5. [In Persian]
- Elzubeir MA, Rizk DEE. Identifying characteristics that students, interns and residents look for in their role models. *Med Edu* 2001; 35(3): 272-7.
- Esmaeili M, Haghdoost A, Beigzadeh A, Bahmanmijari B, Bazrafshan A. Personal and scientific characteristics of positive role models among medical educators from the viewpoint of Dentistry and Pharmacy students in Kerman University of Medical Sciences, Iran. *Strides Dev Med Educ* 2013; 10(3): 180-93. [In Persian]
- Gashmard R, Moatamed N, Vahedparast H. Faculty members and students' viewpoints on characteristics of a good university teacher in Boushehr University of Medical Sciences. *Iran J Med Educ* 2011; 11(1): 48-57. [In Persian]
- Mohaddesi H, Feizi A, Safireza S. A comparison of teachers and students opinions toward effective teaching standards in Urmia University of Medical Sciences. *J Urmia Nurs Midwifery Fac* 2011; 9(35): 464-71. [In Persian]
- Paice E, Heard SH, Moss F. How important are role models in making good doctors? *BMJ* 2002; 325(7366): 707-10.
- Azer SA. The qualities of a good teacher: How can they be acquired and sustained? *J R Soc Med* 2005; 98(2): 67-9.
- Markert RJ. What makes a good teacher? Lessons from teaching medical students. *Acad Med* 2001; 76(8): 809-10.
- Ghorbani R, Haji-Aghajani S, Heidarifar M, Andade F, Shams-Abadi M. Viewpoints of nursing and Para-medical students about the features of a good university lecturer. *J Semnan Univ Med Sci* 2009; 10(2): 77-83. [In Persian]
- Zohoor A, Eslaminejad T. Teacher's effective teaching criteria as viewed by the students of Kerman University of Medical Sciences. *J Med Educ* 2004; 4(2): 65-70. [In Persian]
- Yazigi A, Nasr M, Sleilaty GH, Nemr E. Clinical teachers as role models: perceptions of interns and residents in a Lebanese medical school. *Med Educ* 2006; 40(7): 654-61.
- Ramezani T, Dortaj Ravari E. Characteristics of Effective Teachers and Pertinent Effective Educational Factors according to the Teachers and Students' Point of View in Schools of Nursing, Kerman University of Medical Sciences. *Stride Dev Med Educ* 2009; 6(2): 139-48. [In Persian]
- Ghadami A, Salehi B, Sajadi S, Najji H. Students points of view regarding effective factors in establishing communication between students and faculty members. *Iran J Med Educ* 2007; 7(1): 149-54. [In Persian]
- Mazlomy S, Ehrampoush MH, Kalantar M, Karimi H, Harazi MA. Opinion's students about characteristics of good teachers in Yazd University of Medical Sciences. *Yazd Med Sci J* 1998; 8 (2):104-8. [In Persian]
- Buchel TL, Edwards FD. Characteristics of effective clinical teachers. *Fam Med* 2005; 37 (1): 30-5.

19. Khademi Z, Imani E, Naghizadeh F, Askarnia M, Hajizadeh N. Nursing student's view point about characteristics of ideal clinical instructor. *J Urmia Nurs Midwifery Fac* 2010; 8(2): 61-8. [In Persian]
20. Lee WS, Cholowski K, Williams AK. Nursing students' and clinical educators' perceptions of characteristics of effective clinical educators in an Australian University school of nursing. *J Adv Nurs* 2002; 39 (5): 412-20.
21. Brookfield SD. *The skillfull teacher: on Technique, trust, and Responsiveness in the classroom*. 2nd ed. San Francisco: Jossey-Bass; 2006.
22. Ramsbottom-Lucier MT, Gillmore GM, Irby DM, Ramsey PG. Evaluation of clinical teaching by general internal medicine faculty in outpatient and inpatient settings. *Acad Med* 1994; 69(2): 152-4.
23. Aliasgharpour M, Monjamed Z, Bahrani N. Factors affecting students' evaluation of teachers: Comparing viewpoints of teachers and students. *Iran J Med Educ* 2010; 10(2): 186-95. [In Persian]
24. Rad M, Khalili H, Rakhshani M. Effective clinical teacher from Nursing and Midwifery students viewpoints. *J Sabzevar Med Univ* 2010; 17(4):287-93. [In Persian]
25. Salehi S, Hassan Zahrayi R, Ghazavi Z, Amini P, Ziaei S. The characteristics of effective clinical teachers as perceived by nursing faculty and students. *Iran J Med Educ* 2004; 4(1): 37-44. [In Persian]
26. Benor DE, Leviyof I. The development of students' perceptions of effective teaching: the ideal, best and poorest clinical teacher in nursing. *J Nurs Educ* 1997; 36(5): 206-11.
27. Haghdoost AA, Shakibi MR. Medical student and academic staff perceptions of role models: an analytical cross-sectional study. *BMC Med Educ* 2006; 6(9): 1-6.
28. Wright S, Wong A, Newill C. The impact of role models on medical students. *J Gen Intern Med* 1997; 12(1): 53-6.
29. Sharifi M, Jurabchi Z, Alipour Haydari M. Teachers effectiveness on student assessment of teachers and the course. *Qazvin Univ Med Sci J* 2002; 6 (2): 81-7. [In Persian]